

การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับเจ้าอาวาส INTEGRATING BUDDHISM TO DEVELOP LEADERSHIP FOR ABBOTS

พระสุวรรณ สุเมธบุณโย (ข้าโพธิ์ทัย)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Suwan Sumetpanyo (Khampothai)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: swansingburi@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการบูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับเจ้าอาวาส ผลการศึกษาพบว่า การศึกษานี้สะท้อนถึงความสำคัญของภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในบทบาทของเจ้าอาวาส ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับเจ้าอาวาสจึงเป็นสิ่งสำคัญ ประกอบด้วย 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องเคารพและยึดมั่นในธรรมและวินัย พร้อมซักพาและจงใจให้คนร่วมมือกันมุ่งสู่เป้าหมายที่ตั้งาม 2) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์ เผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการศึกษาสงเคราะห์ โดยต้องมีความรับผิดชอบและความสามารถในการบริหารจัดการอย่างครบถ้วน 3) แนวทางการบริหารในพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการบริหารที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร การอำนวยการ และการควบคุมดูแล โดยอาศัยหลักธรรมเพื่อสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม 4) คุณลักษณะของผู้นำในบริบทพุทธศาสนา ผู้นำต้องหนักแน่น มั่นคง มีความสามารถในการสื่อสารและจงใจ พร้อมจัดการทรัพยากรและบุคลากรได้อย่างเหมาะสม และ 5) บทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสในสังคม เจ้าอาวาสต้องเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาวัดให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะสามารถช่วยธำรงรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

คำสำคัญ: พุทธธรรม, ภาวะผู้นำ, เจ้าอาวาส, การบริหารวัด

Abstract

This academic article aims to integrate Buddhism to develop leadership for abbots. The results of the study revealed that this study reflects the importance of leadership in Buddhism, especially in the role of abbots who are responsible for managing temples to

create stability for Buddhism. Therefore, developing Buddhist leadership for abbots is important, consisting of 5 main aspects: 1) Leadership in Buddhism: Leaders must respect and adhere to Dhamma and discipline, and lead and motivate people to cooperate towards good goals. 2) Leadership of abbots: Abbots play an important role in governing the Sangha, propagating Buddhism, public utilities, and educational welfare. They must have complete responsibility and management capabilities. 3) Management approaches in Buddhism: It is an administrative process consisting of planning, organization, personnel management, directing, and supervision, using Dhamma principles to create benefits for the public. 4) Characteristics of leaders in the Buddhist context: Leaders must be firm, stable, have the ability to communicate and motivate, and manage resources and personnel appropriately. 5) The important role of abbots in society: Abbots must be the center of temple development to be suitable for practicing Dhamma and be important tourist attractions in order to create a good image for Buddhism. An abbot with good leadership will be able to help maintain the stability of Buddhism in Thai society.

Keywords: Buddhism, Leadership, Abbot, Temple Administration

บทนำ

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในระดับวัดมีความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ ความรับผิดชอบที่ประกอบไปด้วยความรู้ สติปัญญา และความประพฤติดีงาม เป็นต้น เหล่านี้เป็นความสามารถของบุคคลที่จะชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่พึงงามคุณลักษณะที่มีประสิทธิภาพจึงต้องประกอบไปด้วยหลักมองกว้าง คิดไกล และไฟสูง ตลอดถึงต้องมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคมต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 31-33) พุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” สะท้อนหลักการมองการณ์ไกลและความเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยการเลือกที่จะสละความสุขส่วนตนหรือผลประโยชน์เล็กน้อยในปัจจุบัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่ยิ่งใหญ่กว่าในอนาคต เป็นคุณธรรมสำคัญของผู้นำและบุคคลทั่วไปที่ต้องการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในสังคม ด้วยจิตสำนึกที่คำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มากเหนือความพึงพอใจส่วนตัว ทำให้ภาวะผู้นำระดับเจ้าอาวาสวัดที่ต้องทำงานการบริหารวัดตามทิมหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นไว้ 6 ประการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา, 2538: 32) หน้าที่และบทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำการบริหารกิจการภายในวัดต้องดำเนินการตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม คำสั่ง ข้อบังคับมหาเถรสมาคม นโยบายของรัฐบาล และกฎหมายบ้านเมือง โดยมีเกณฑ์มาตรฐานเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เช่น การจัดการสังฆกรรม

การบรรพชาอุปสมบท การปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร การให้การศึกษาและอบรมบ่มเพาะความประพฤติตามพระธรรมวินัย การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม รวมถึงการปฏิบัติตามนโยบายเฉพาะเรื่อง เช่น การบริหารทรัพย์สินศาสนสมบัติ การแสดงอาณาเขตที่ดินวัด ธรรมเนียม และที่กัลปนา การเผยแผ่หลักธรรมวินัย การพัฒนาวัดในด้านสุขอนามัย การดูแลโบราณสถานและโบราณวัตถุ การลงโทษหรือทำทัณฑ์บนแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่กระทำผิดตามอำนาจหน้าที่ การบริการอำนวยความสะดวกในกิจกรรม การบำเพ็ญกุศล และส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่วัด บางวัดยังมีบทบาทในการจัดงานบำเพ็ญบุญตามประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วิสาขบูชา เข้าพรรษา และกฐินเพื่ออํารงรักษาขนบธรรมเนียม อีกทั้งยังมีบทบาทในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากายภาพ การดูแลวัดให้สะอาดเรียบร้อย และการพัฒนาด้านจิตใจผ่านการอบรมพระธรรมวินัยเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งความมั่นคงทางศีลธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน

ในสถานการณ์ปัจจุบัน เจ้าอาวาสวัดที่มีภาวะผู้นำสูง มีความรู้ ความสามารถดี มีคุณธรรม และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถบริหารจัดการวัดให้มีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมและพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่พระพุทธศาสนา แต่ในทางกลับกัน หากเจ้าอาวาสขาดภาวะผู้นำที่ยึดมั่นในหลักธรรม วัดบางแห่งในสังคมไทยกลับเกิดปัญหาด้านการบริหารจัดการ เช่น พระภิกษุสามเณรประพฤติผิดพระธรรมวินัย การใช้กิจการทางวัดฟอกเงิน การล่วงละเมิดพระธรรมวินัยในเรื่องสุรา หรือขู่สาวของเจ้าอาวาสบางวัด แม้กรณีดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับพระสงฆ์เพียงไม่กี่รูปในแต่ละปี แต่ก็สามารถสร้างผลกระทบในวงกว้างต่อภาพลักษณ์ของสถาบันพระพุทธศาสนา และสร้างความสับสนใจต่อชาวพุทธที่มีความศรัทธาอย่างมาก สะท้อนถึงความสำคัญของภาวะผู้นำที่ดีของเจ้าอาวาสในการธำรงรักษาความศักดิ์สิทธิ์และความน่าเชื่อถือของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ความศรัทธาและความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านมีต่อเจ้าอาวาสส่งผลให้เจ้าอาวาสต้องมียุทธศาสตร์สำคัญในสังคม อันถือเป็นหน้าที่หนึ่งตามพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่พระสาวกว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่ชี้ว่าหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์คือการให้ธรรมทาน โดยมีบทบาทในการชี้แจง แนะนำหลักธรรมความดีงาม และช่วยแก้ไขปัญหาคาใจหรืออุปสรรคต่างๆ ของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชุมชนและสังคมโดยรวม ทั้งนี้ การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวของเจ้าอาวาสยังเป็นการยึดมั่นในหน้าที่พระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและช่วยธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสังคมไทย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2545: 23)

การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับเจ้าอาวาส เป็นแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการวัดและพัฒนาสังคม เจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำต้องมีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และการยึดมั่นในพุทธธรรม เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางมหาเถรสมาคม 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การพัฒนาวัด และการสงเคราะห์ พร้อมทั้งปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายรัฐ วัดที่มีผู้นำที่ดี

สามารถเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาคุณธรรมและวัฒนธรรม แต่หากขาดภาวะผู้นำที่ยึดหลักธรรม อาจเกิดปัญหาด้านการบริหารและภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธจะช่วยธำรงพระศาสนา และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมไทย

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวัด

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การดำรงตน” ว่า บุคคลในศาสนาแต่เดิมแบ่งออกเป็น 4 คือ 1. ภิกษุ 2. ภิกษุณี 3. อุบาสก 4. อุบาสิกา เรียกว่า “พุทธบริษัท” ต่อมาได้มีคำเรียกเพิ่มขึ้นบ้าง ลดลงบ้าง กล่าวได้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คือ นักบริหาร (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2543: 1-2)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีในการบริหาร” ว่า การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ดังนี้ คือ

1. P คือ Planning คือ การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร
2. O คือ Organizing คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ ภายในองค์กร
3. S คือ Staffing คือ งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน
4. D คือ Directing คือ การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ
5. C คือ Controlling คือ การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 25549: 3-5)

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คนสำราญงานสำเร็จ” ว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมสำหรับผู้บริหารนั้น จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเองได้ ดังนั้น ผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร (พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), 2550: 25)

บุญทัน ดอกโสร่ง ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือ “การจัดการองค์การ” ว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลองค์การหรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์การ (บุญทัน ดอกโสร่ง, 2537: 1)

การบริหารคือกระบวนการทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างดี โดยผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ความสามารถในการจัดการทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร และการดูแลภาพรวมขององค์กร เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและความพึงพอใจของบุคคลที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการบริหารทรัพยากรขององค์กรให้ตอบสนองความต้องการของบุคคลในองค์กรหรือประเทศ ผู้บริหารที่ดีต้องมีความหนักแน่น มั่นคง สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถมอบหมายงานตามความชำนาญ กระจายอำนาจอย่างเหมาะสม และดูแลภาพรวมขององค์กรอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในบริบทของพุทธบริษัท มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศาสนาและกิจกรรมของวัด การบริหารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กรและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

กวี วงศ์พุ่ม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำ” ว่า ภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (กวี วงศ์พุ่ม, 2536: 17)

กิติ ตยัคคานนท์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ” ว่า ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวก โดยการใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกันกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ (กิติ ตยัคคานนท์, 2543: 22)

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วิสัยทัศน์ขุนคลัง” ว่า ภาวะผู้นำครอบคลุมในมิติที่กว้างขวางและหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ และการตัดสินใจ การเป็นผู้นำต้องมีสามารถในการนำ ผลักดันและสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมาย และตามครรลองที่ต้องการ ซึ่งต้องประกอบไปด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวจูงใจ และจังหวะเวลาในการตัดสินใจ (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2544: 77)

โรเบิร์ต เทนนาเบิลส์ (Robert Tannenbaum) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “Leadership and Organization” ว่า ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มผู้มีอำนาจอิทธิพล หรือผู้มีความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ตามความต้องการ หรือตามคำสั่งของเขาได้ ผู้นำที่มีอิทธิพลเหนือการทำงานหรือเหนือพฤติกรรมของผู้ตาม (Robert Tannenbaum et all, 1961: 24)

ออดเวย์ ทีด (Ordway Tead) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “The Art of Leadership” ว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลจิตใจให้ผู้อื่นร่วมในการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือเป็นศิลปะแห่งการกระทำของคน เพื่อให้ได้รับสิ่งที่ต้องการและทำให้ผู้อื่นชื่นชอบ (Ordway Tead, 1970: 20)

เรมอนด์ เจ. เบอร์ดี (Raymond J. Burdy) ให้ความหมายไว้ในหนังสือ “Organizations and the Business Environment” ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่สามารถชักจูงให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียด และทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ได้ (David J. Campbell, 1997: 169)

ภาวะผู้นำเป็นทั้งศิลปะและกระบวนการในการใช้อิทธิพลเพื่อบรรลุเป้าหมายให้ผู้อื่นให้ร่วมมือกัน ดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำต้องมีความสามารถในการสื่อสาร การโน้มน้าว และการสร้างความเชื่อมั่น รวมถึงการตัดสินใจที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ตั้งไว้

ภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ว่า “โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญญโต โส โวมมจฺเจเน สตถา” ซึ่งแปลว่า “อานนท ธรรมและวินัยใดที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย โดยการล่วงไปแห่งเราธรรมและวินัยนั้น ย่อมเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก” ว่า ภาวะผู้นำคือบุคคลที่จะมาประสานให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยไม่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน ให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้อง ได้ผลตามองค์ประกอบในท่ามกลางสังคมและสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบ เช่น ปัญหา เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2534: 52)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือ “พุทธบริหาร” ว่า ผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น ผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด แม้กระทั่งผู้นำครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549: 26)

ผู้นำในพระพุทธศาสนาต้องเคารพและยึดมั่นในธรรมและวินัย เป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตและการบริหารชุมชน ตามพระพุทธดำรัสที่ชี้ให้เห็นว่าธรรมและวินัยเป็นศาสดาหลังการล่วงไปของพระองค์ ผู้นำต้องมีบทบาทในการชักพาและจูงใจให้คนร่วมมือกันมุ่งสู่เป้าหมายที่ตั้งงาม ผู้นำต้องมีความสามารถในการประสานคนให้ทำงานร่วมกันอย่างเหมาะสมกับสังคมและปัญหา ผู้นำต้องชักนำกลุ่มไปในทิศทางที่กำหนดไว้ โดยสร้างความร่วมมือและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้นำที่ดีจึงต้องมีภาวะผู้นำที่ยึดมั่นในหลักธรรมเพื่อสร้างความสำเร็จและความมั่นคงในชุมชน

เจ้าอาวาสที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาในช่วงแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวนพระภิกษุยังมีน้อย และยังไม่มีการปักกาศ้อย่างเป็นทางการ พระภิกษุจึงไม่ได้อยู่ประจำ ปัญหาต่างๆ จึงยังไม่ปรากฏชัดเจน ต่อมาเมื่อมีการสร้างวัดและพุทธบัญญัติให้พระสงฆ์จำพรรษาในฤดูฝน การอยู่รวมกันเป็นคณะเริ่มก่อให้เกิดปัญหา เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากในระยะเวลานาน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและระเบียบวินัยที่หย่อนยาน การบริหารจัดการภายในวัดจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อรักษาระเบียบเรียบร้อยและความเป็นอยู่ที่ดีของคณะสงฆ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีการแต่งตั้งพระสงฆ์ที่เหมาะสมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเพื่อทำหน้าที่ดูแลและปกครองวัด

เจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำสงฆ์ โดยต้องดูแลพระภิกษุและสามเณรให้อยู่ในพระธรรมวินัย ไม่ประพฤติดุสิต รวมถึงสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับบุคคลภายนอก พร้อมทั้งรับผิดชอบกิจการภายในวัดอย่างครบถ้วน ความเจริญหรือความเสื่อมของวัดย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถและความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงคุณลักษณะและคุณธรรมของเจ้าอาวาสไว้ใน อวาสสิกธรรม ซึ่งเป็นธรรมสำหรับภิกษุผู้ดูแลวัด โดยในปัจจุบันสามารถตีความได้ว่า เจ้าอาวาสควรมีความเป็นผู้นำ รับผิดชอบต่อ และความสามารถในการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกวัด

เพื่อธำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง เจ้าอาวาสจึงควรปฏิบัติหน้าที่ให้ครบถ้วนในทุกด้าน ได้แก่ บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อรักษาความเรียบร้อยในหมู่คณะ บทบาทด้านการศาสนศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนพระธรรมวินัย บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่คำสอนให้เข้าถึงประชาชนอย่างกว้างขวาง บทบาทด้านการสาธารณูปการ เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมและเสนาสนะของวัด บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือสังคม และ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนการศึกษาในชุมชน การปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทเหล่านี้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ จะช่วยธำรงพระพุทธศาสนาและสร้างประโยชน์สุขแก่สังคม

องค์ความรู้

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการบูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับเจ้าอาวาสดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับเจ้าอาวาส

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับเจ้าอาวาส 5 อย่าง ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา 2) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส 3) แนวทางการบริหารในพระพุทธศาสนา 4) คุณลักษณะของผู้นำในบริบทพุทธศาสนา 5) บทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสในสังคม

สรุป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้สะท้อนถึงความสำคัญของภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในบทบาทของเจ้าอาวาส ที่ต้องอาศัยหลักธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาวัดและสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา ควรให้ความสำคัญของการประสานความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันในสังคม และสิ่งสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับเจ้าอาวาส 5 อย่าง ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา มีการเคารพและยึดมั่นในธรรมและวินัย ตามพุทธดำรัสที่ชี้ให้เห็นว่าธรรมและวินัยเป็นศาสดาหลังการล่วงไปของพระพุทธเจ้า ผู้นำต้องมีบทบาทในการชักพาและจูงใจให้คนร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจ มีความสามารถในการประสานคนให้ทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างความร่วมมือและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด 2) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำสงฆ์ ต้องรับผิดชอบทั้งการปกครองคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการศึกษาสงเคราะห์ โดยต้องมีคุณสมบัติด้านความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และความสามารถในการบริหารจัดการกิจการภายในวัดอย่างครบถ้วน 3) แนวทางการบริหารในพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการทำงานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น มีหน้าที่หลัก ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร

การอำนวยการ และการควบคุมดูแล ซึ่งต้องดำเนินการโดยอาศัยหลักธรรมเพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม 4) คุณลักษณะของผู้นำในบริบทพุทธศาสนา ผู้นำต้องมีความหนักแน่น มั่นคง สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ตาม มีความสามารถในการสื่อสารและจูงใจ พร้อมทั้งจัดการทรัพยากรและบุคลากรได้อย่างเหมาะสม 5) บทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสในสังคม เจ้าอาวาสต้องเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาวัดให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะสามารถป้องกันปัญหาที่อาจกระทบภาพลักษณ์ของศาสนาและช่วยธำรงรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2538). *คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กวี วงศ์พุ่ม. (2536). *ภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี.
- กิติ ตย์คานนท์. (2543). *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: เปลวอักษร.
- จิตติมา อัครนิติพงศ์. (2557). *การพัฒนาองค์การ*. พระนครศรีอยุธยา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.
- บุญทัน ดอกโธสง. (2537). *การจัดองค์การ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2534). *ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2540). *คนสำราญงานสำเร็จ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์. (2560). *การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.

- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2544). *วิสัยทัศน์ชนค้ำ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ.
- สมชาย ศรีวิรัตน์. (2560). *การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น : แนวคิด หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/549133>
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2543). *การดำรงตน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แกรนด์กราฟจำกัด.
- สมศักดิ์ ศรีสนธิสุข. (2525). *สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Robert Tannenbaum et al. (1961). *Leadership and Organization*. New York: McGraw Hill. Book.
- Ordway Teed. (1970). *The Art of Leadership*. New York: McGraw Hill Book.
- David j. Campbell. (1997). *Organizations and the Business Environment*. Oxford: Butterworth Heinemann.

